

Rok 1620: Reformace katolická 6.

Dnes se katolictví naklonění historici pokoušejí přepisovat pobělehorskou historii, kterou vykreslují jako rozkvétající barokní období, ve kterém se většina nekatolíků radostně vrátila do lůna Církve.

Další čtení na pokračování knihy Tomáše V. Bílka Reformace katolická aneb obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, která vyšla v roce 1892. Poskytne nám bohaté autentické informace z tohoto období a dobový katolický pohled na události po bitvě na Bílé hoře.

6. Reformace katolická po roku 1620

Dle zprávy cí.s. rychtáře a purkmistra města *Českého Brodu*, Jakuba Zástupy, dané 17. dubna r. 1626. král. komoře, vložena byla do téhož města v příčině reformace od komisařů Jana Adolfa Wolfštirna a Tomáše Zelendera z Prašovic kompagnie vojska pěšího, pro jehož nátisky mnozí sousedé (22 usedlých), nechtějící k náboženství katolickému přistoupiti, z města utekli; někteří pak měšťané kalvínského vyznání, zejména Jan Vimberský, Josef Heliades, Matěj Kopřiva, Jan a Simeon z Šonova, Daniel Winkler, Daniel Nemes a Václav Jozífek uvěznění i pouty ukováni byli hlavně proto, že v čas vzpoury na poručení direktorů stavův odbojných monstrance a kalichy stříbrné prodali. (Arch. místodrž. R. 109/12.)

Do král. města *Velvar*, jehož obyvatelstvo většinou protestantské nechtělo dle rady katolického děkana svého r. 1624. tam dosazeného přilnouti k víře katolické, přitáhla z Litoměřic 18. března 1626. setnina pluku Breunerova, která tam po 17 neděl zůstala a zvláště v domech nekatolíků zle řádila, takže mnozí sousedé, o všecko připraveni jsouce, z města odešli, ostatní pak, nevidouce jiného zbylí, víru katolickou přijali. Na snažnou prosbu jejich purkrabí Jiří mladší Mitrovský z Nemyšle podal 8. května r. 1626. na král. místodržícího knížete z Lichtenšteina žádost, aby sousedé v městě pozůstali, jichž bylo toliko 27 osob, již všickni katoličtí, sprostěni byli dalšího ubytování a sužování vojáků, jinak že jest se obávati, že i tito měšťané následovati budou příkladu svých spolusousedů, kteří (okolo 36 osob) pro nátisky vojenské již pryč se odebrali. Žádosti této teprve po několika nedělích bylo vyhověno. (Arch. místodrž. R. 109./12.)

V král. městě *Slaném*, které pro účastenství ve vzpouře se všemi statky svými Jaroslavovi Bořitovi z Martinic r. 1622. bylo zástavou postoupeno za 200.000 kop mš. a za tuto summu zástavní r. 1638. dědičně prodáno i práv král. města zbaveno, hned r. 1622. od cí.s. komisařů, Jiřího Viléma Michny z Vacinova a Oldřicha Bechyně z Lažan sesazena byla nekatolická městská rada, nekatolický pak děkan M. Jan Koupil z města vypověděn a na místo jeho katolický kněz Jan Heřman Blovský dosazen. Měšťanstvo však veskrz nekatolické nechtělo r. 1623. vyhověti vůli zástavního pána svého hraběte Martinice, aby dobrovolně přistoupilo k víře katolické. Jenom někteří uposlechli,

ale ostatní setrvali tvrdošijně při víře své zděděné. Když pak hejtman panství i města Slaného, Mikuláš Hanžburský z Kopečka, přísně měšťany k víře katolické přidržoval a r. 1624. jménem pána svého jim nařídil, aby všickni účastnili se veřejného průvodu Božího Těla, neuposlechli rozkazu toho radní Jan Bleysa a soused Jan Jahoda a proto po devět neděl ve vězení byli držáni, a nad to Jahoda, jenž oltář při domě svém vystavěti nedal, pokutován byl 50 dolary, za které monstrance pro kostel koupena býti měla. O čemž když Jahoda rouhavě se vyslovil, opět dán byl do vězení, z něhož teprve po měsíci a po složení nové pokuty 50 dolarů propuštěn byl, po čemž ihned s manželkou i dítkami ze Slaného do Prahy se vystěhoval. Brzy po něm odešel do saského města Perna dotčený soused Bleysa, jenž před tím proto, že od kněze protestantského pokřtiti dal nově narozenou dcerušku svou, do žaláře smrdutého i s manželkou svou byl uvržen. A poněvadž hejtman panství Slaného neustál v pronásledování a trýznění měšťanů nekatolických, vystěhovalo se již roku 1624. mnoho sousedů z města, mezi nimi také primas Václav Hanžburský, který, zanechav statek, ženu i děti s příbuznými svými Václavem Pelargem a Václavem Linhartem, pryč odešel. Když pak r. 1626. dotčený hejtman měšťanstvo i vkládáním vojska k přijetí víry katolické nutil a za tou příčinou též 50 měšťanů v jedné síni na radnici po tři dny dohromady uzavřených držel, odešlo v měsíci červenci t. r. ze Slaného 87 měšťanův a všech všudy sousedů, řemeslníků, nádeníků, žen a dětí jejich přes 310 osob, z nichž však někteří po půldruhém létě, někteří po dvou letech opět se navrátili a náboženství katolické přijali. (Arch. místodrž. C. 215, S. 63. — Peschek: Gegenreformation II. 217. — Lacina: Paměti města Slaného I. 164.)

V městě *Rakovníku* r. 1626. za příčinou reformace ubytováno a od sousedů vydržováno bylo přes 18 neděl vojsko, na kteréž i obec hotových 1174 zl. vydala. Tohoto sužování vojenského sprostěno bylo město na žádost svou, 12. května r. 1626. král. místodržiteli podanou, teprve k rozkazu kanceláře vojenské 27. června r. 1626., ačkoliv již dávno před tím všickni měšťané k víře katolické přistoupili, až na 47 sousedů, kteří dle zprávy cís. rychtáře ze dne 12. dubna r. 1627. pro náboženství z města *odešli*. (Arch. místodrž. R. 109/10.)

Dle zprávy hejtmana panství Chomutovského, Augustina Schmida z Schmidenbachu, 27. prosince r. 1625, na král. komoru podané, vyhrožováno bylo nekatolickým měšťanům z Chomutové ubytováním císař. vojska (které z Uher do Čech přes zimu vloženo býti mělo), nepřistoupí-li všickni k víře katolické. Touto vyhrůžkou pohnuti, připověděli v pěti dnech všickni usedlí v městě i v předměstí (na 400 osob), že dobrovolně za čtyry neděle víru katolickou přijmou, zvláště když čtyři první měšťané, kteříž od komise reformační pro vzdorovitost svou byli uvězněni a mimo to denně deseti dolary pokutováni býti měli, hned prvního dne k náboženství katolickému přistoupili. Po příkladu jejich přijali ostatní měšťané v terminu jim uloženém 11. ledna r. 1626. víru katolickou, a potom 20. února následovaly jejich manželky, dívky i nájemníci, takže všickni tehdejší obyvatelé města (1245 osob) do lůna církve katolické byli přivedeni. (Arch. místodrž. R. 109/12. — Schmidl III. 651.)

V *Litoměřicích* učiněn byl r. 1625. o svátcích velikonočních a svatodušních od misionářů z jezuitské kolleje pražské, P. Slanina a scholastika Jiřího Molitora, první pokus získati obyvatelstvo veskrz nekatolické církvi katolické; avšak jenom nepatrný počet (14 osob) byl obrácen. Pročež od král. místodržícího 28. listopadu t. r. císař. rychtáři Šimonovi Petru Aulřkovi poručeno bylo, aby pomocí jednoho pluku Breunerova, do města vložného, měšťany a obyvatele k víře katolické přivést se vynasnažil. Avšak dle zprávy téhož rychtáře ze dne 29. prosince r. 1625. někteří z předních měšťanů, kalvinským a pikhartským učením nakaženi, na jichž jednání téměř celá obec své silné zření měla, veřejně se vyslovili, že dříve, nežli by k náboženství katolickému přistoupili, raději všeho zanechají a od města odejdou, takže úřad konšelský i celá obec za prodloužení lhůty, jim toliko do 6. ledna r. 1626. od císař. rychtáře dané, až do Velikonoce t. r. žádali. Ale císař. rychtář k tomu svoliti nechtěl a poručil, aby do domů předních měšťanů nejvytrvalejších vloženo bylo po 10, 20 i 30 mužích vojska. Proto mnozí měšťané od statků svých utekli, byli však vedle nařízení král. místodržícího ze dne 26. února r. 1626. od rady městské písemně vyzváni, aby se navrátili, jinak že pozemky jejich k ruce císařově budou konfiskovány. Když pak ostatní měšťané kromě 12 Němců, kteří

těž ujítí chtěli, se zakázali, že k víře katolické přistoupí. císař rychtář žádal 28. února r. 1626. král. místodržitele, aby praporec pěchoty s 20 rejthary v městě ještě zůstávající jinam vyzdvížen a sousedé dalšího vydržování a placení vojáků zbaveni byli, jinak že by ne pro víru, nýbrž pro chudobu a nemožnost od živností svých odejítí musili. Na vychování dotčeného vojska, které pro přivedení obyvatelů k náboženství katolickému v městě přes rok beze vsí kázně zůstávalo, Litoměřičtí platili značnou summu, totiž na nejvyššího měsíčně 200 říšských tolarův a 1½ sudu vína, na fendricha 60 tolarův a 8 korcův ovsa, také dříví, sena a slámy s potřebu, a na každého prostého vojáka, jichž bylo 200, po 12 kr. denně, takže vydání na prosté vojáky měsíčně 1200 zl. obnášelo. *)

Brzy potom, když vedle císař. resoluce ze dne 29. dubna r. 1626. bylo nařízeno, aby měšťané ve dvou měsících buď víru katolickou přijali nebo ze země se vystěhovali, odešla skoro polovice sousedů (208 usedlých) do saského města Perna. Mezi těmito vystěhovalci byl i konšel *Pavel Stránský*, který ve vyhnanství svém sepsal spis »Respublica Bojema«, v němž podává též zprávu o reformaci, jak ji sám byl zažil; též *Václav Nosidlo z Keblic*, jenž v Perně od r. 1626—1658. žil a tam kroniku pamětihodných událostí, zvláště reformace v Čechách, sepsal. (Arch. místodrž. R. 109/1 & 109/12.) Aby však tvrdošíjnost ostatních nekatolických měšťanů, z nichž misionář P. Pavel Kotschelius r. 1626. ještě 30 osob získal, **) byla zlomena, a mě-

*) Císař. rychtář *Šimon Petr Aulík* pro své pilné služby, při obracování obyvatelů v Litoměřicích i jiných okolních poddaných v kraji Litoměřickém na víru katolickou prokázané povýšen byl r. 1631. za osobu stavu vladyského, a udělen jemu a dědicům jeho praedikát »z Trebnic« s tou milostí, že dům jeho v Litoměřicích ležící, řeč. Divišovský, i s vinicí »Modrou« a dědinou k němu náležitou, též dědinou »Hauškovskou« mezi městem a vsí Pokraticí, vinicí »Koldovskou« řečenou, pak vinička »Rambuskovská« pod Radobylem i jiná »Pozděřakovská«, a dva dvorečky ve vsi Prosmykách, Maurovský a Salačovský, ze šosu a práva městského vymazány a za dědictví zpupné do desk zemských vloženy byly. (Desky zem. kvat. 144, F. 30 & 621, F. 30.)

**) Tento misionář z jezuitské kolleje pražské, podporován císař. komisařem k reformaci nařízeným, dal svrhnouti kalich mramorový a pozlacený s předsíně chrámu farního. (Schmidl III. 752.)

štanstvo k víře katolické přilnulo, jesuita P. Lammormain pohnul císaře k založení kolleje jesuitské v Litoměřicích, k čemuž r. 1629. přispěl děkan kapitoly litoměřické Jan Sixtus z Lerehenfeldu, zvláště pak jeho nástupce Jan Tibertius Kotva (Schmidl III. 1007.)

V městě *Mostu* (dle zprávy cís. rychtáře Jiříka Schöna z Schönecku 19. ledna r. 1626. král. místodržícímu podané) přivedeni byli všickni měšťané až na 31 osedlých, pro reformaci z města ušlých, k víře katolické přičiněním reformačního komisaře Jana Adolfa Wolfstirna, zvláště pak pomocí 120 mazu pěchoty, pod nejvyšším strážmistrem Křištofem Echzelem z Putzbachu v městě ubytovaných, na něž vedle vychovávání důstojníků ještě 500 zl. týdně odváděti se musilo. Protož k žádosti obce, aby vojsko to z města již katolického bylo vyzdviženo, 26. ledna r. 1626. nařízeno bylo, aby nejvyšší strážmistr bez dalšího obtěžování měšťanstva spokojil se kontribucí jemu měsíčně vykázanou. (Arch. místodrž. R. 109/12.) Když však vojsko měšťany obtěžovati nepřestalo, odešlo až do 17. června r. 1626. opět od města přes 140 sousedů, jichž větší díl téhož měsíce se navrátil, takže dle zprávy purkmistra ze dne 10. července r. 1626. pro náboženství v cizině zůstali jenom 44 měšťané, kteří zanechali statků za 38.964 kopy mš. odhadnutých. Z těchto vystěhovalců navrátili se mnozí r. 1631. při vpádu saském do města, ujali se nejenom statků předešle jim náležejících, nýbrž i pomocí některých sousedů jen zdánlivě katolických též statků kostelních. (Arch. místodrž. C. 215, E. 4. - Děj. konf. 115?.)

Do města *Kadaně* vloženo bylo koncem měsíce ledna r. 1626. od komisaře reformačního 80 vojáku; mnozí však měšťané (41), obávající se sužování vojenského, utekli od statku svých do ciziny. (Arch. místodrž. C. 215, K. 1.)

V městě *Žatci*, kde již r. 1623. mnichové, na místo nekatolického děkana Jana Regiusa dosazení, měšťanstvo pomocí vojska k víře katolické přivésti marně se namáhali, pokutováni byli r. 1625. purkmistr Bohuslav Strialius, též konšelé a měšťané, kteří průvodu o slavnosti Božího Těla účastniti se nechtěli, na penězích po 50 dolařích, a mimo to vydržovati musili po tři dny tolik vojáku, kolik se jich do domu jejich vešlo. Potom 12. srpna r. 1625. od gubernátora města Dona Martina

de Huerta nařízeno bylo, aby měšťané všechny knihy nekatolické pod pokutou 100 zl. anebo pětinedělního vězení 22. srpna na radnici odvedli, a za každé zanedbání služeb Božích po 5 zlatých a po 3 librách vosku pokuty skládali. Když pak jenom někteří měšťané, těmito pokutami jsouce pohnuti, k víře katolické přistoupili, Huerta povolal z Loun, kde reformace již byla provedena. 6. ledna r. 1626. do města své jízdeckto, které v domech nekatolických sousedův u velikém počtě jsouc ubytováno, hrozné násilí provozovalo, takže 110 měšťanů od domů svých vojskem zplundrovaných větším dílem do Freiberga odešlo. Měšťané však již katoličtí zbaveni byli vedle císař. nařízení ubytování vojska, které pak dle poručení krále. místodržícího ze dne 21. března r. 1626. do domů sousedů ještě neobrácených aneb pro náboženství zběhlých od císař. rychtáře bylo přeloženo. Někteří ze sousedů z města odešlých navrátili se již r. 1626. k statkům svým, které jim opět byly odevzdány, když k náboženství katolickému přistoupili. Naproti tomu někteří emigranti r. 1629. se navrátili, když nechtěli náboženství katolické přijati, od císař. rychtáře opatření byli vězením, z něhož dle poručení krále. místodržících ze dne 6. června r. 1629. propuštění býti neměli, leč by přistoupili k víře katolické. (Arch. místodr. R. 109/10 & 109/12. — Peschek II. 211.)

V král. horním městě *Kutné Hoře* nejvyšší mincmistr Vilém Ilburk z Vřesovic,*) který tam 22. prosince r. 1622. s několika praporci jízdeckta za gubernátora přišel, počal již r. 1623. obyvatelstvo násilím vojenským nutiti k přijetí víry katolické. Když však proto mnoho horníkův od města ucházelo a tím důchody král. komory se menšily, město zůstaveno bylo císař. listem, daným 24. června r. 1625., proti ročnímu placení jisté summy peněz po deset let při výsadách svých, zvláště pak svobodném provozování náboženství svého, takže dalším ubytováním vojska pro náboženství obtěžováno býti nemělo. Přes to

*) Tento Vřesovic. přílišnou svou katolickou horlivostí proslulý komisař reformační kraje Čáslavského, dal 10. ledna r. 1623. kamenou hrobku Jana Žižky z Trocnova, v chrámě čáslavském skoro po 200 let se nacházející, zbořiti a z kostela vyhoditi; též k rozkazu jeho 29. srpna r. 1624. shozen a odstraněn byl s chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře kalich měděný pozlacený, korunou a křížem ozdobený, na dva lokte vysoký. (Schmidl III. 714.)

všechno k naléhání Jesuitů, jimž k založení kollegia císařským listem 14. září r. 1625. statky, obci Kutnohorské konfiskované, byly vykázány, vložen byl již 6. prosince r. 1625. lid vojenský opět do města, a k provedení reformace nařízení byli za komisaře Jan Zeller z Rosenthalu, hejtman panství Brandýského, a David Drachovius z Horšteina, děkan Staroboleslavský, jichž vychování z důchodů horních 10. prosince r. 1625. bylo nařízeno. K rozkazu těchto komisařů 22. prosince r. 1625. ubytováno bylo v domech předních měšťanů jakožto hlavních odpůrců reformace, k nimž zejména purkmistr Hlavsa a osoby radní, Pavel Škreta, Jan Schreyter, Jan Agathon, Sigmund Kozel a Petr Kapo, náleželi, po 20 mužích vojska, které každý tak dlouho měl vydržovati, až by se k víře katolické přiznal. Když však přes to všechno Kutnohorští u víře své setrvali, povolán byl do města k provedení reformace pověstný trýznitel nekatolíků Don Martin de Huerta, po jehož příchodu před nedělí velikonoční r. 1626. měšťané a horníci, obávající se zůřivosti jeho jízdecka, u velikém počtu z města utekli, hledající útočiště v obcích sousedních. Aby uprchlíci tito k návratu byli přinuceni, položena byla dle návrhu Dona Martina de Huerta od král. místodržících pokuta 100 tolarů na toho, kdo by zběhlého měšťana přechovával. Potom dle zprávy císařského rychtáře Jana z Telechova 26. června r. 1626. na komoru českou učiněné mnozí ze sousedův a horníků z města odešlých navrátiti se mýnili, když by k nim pro jejich odjiti vězením neb vkládáním vojska se nepřikročilo. Avšak císařský rychtář vedle nařízení komory české ze dne 10. července r. 1626. toliko těm osobám, kteří by byli katolíci, do domů jejich a živností přijíti povolil tak, aby berní a kontribuce zadržalých pořádně odvedli a zaplatili. Ale žádný z měšťanů uprchlých nepoužil tohoto povolení. Teprv když císařským listem, daným 17. srpna r. 1626., ubezpečeni byli v tom, že k nim dalším obtěžováním přikročeno nebude, někteří navrátili se do města, z nichž pak jenom 24 neustálým utrpením přemožení přijali víru katolickou. I za let následujících, když všeobecná reformace byla nařízena, Kutnohorští zpěchovali se k náboženství katolickému přistoupiti, odvolávající se na svá privilegia, hornímu městu jejich udělená. Což když nemělo žádného úspěchu, vystěhovali se přemnozí měšťané s manželkami i dětmi svými

z města, v němž tím na 300 domů prázdných zůstalo. Z pozůstalých měšťanův obráceno bylo r. 1629. velkým namáháním Jesuitův a přinucením úřadu jenom 309 osob; ostatní setrvali při víře své, nedbajíce žádné trýzně a pronásledování. Teprv r. 1644. k opětnému naléhání a poručení král. místodržících přistoupilo přes 200 osob k víře katolické. (Arch. místodrž. C. 215, K. 42. a R. 109/1 & 109/11. — Děj. konf. 1067. — Schmidl III. 719 & IV. 108.)

Konečně též v král. horním městě *Příbrami* z poručení král. místodržícího 22. června r. 1626. ubytován byl za příčinou reformace po deset týdnů lid vojenský pod kapitánem Teiwelem (Teufel), pro jehož nátisky mnozí sousedé z města odešli. (Dle zprávy purkmistrovy 3. srp. r. 1626. na komoru českou podané. — Arch. místodrž. C. 215. P. 25.) Ostatní však zůstali ještě r. 1628. nepřístupní všemu poučení, nesvětili svátků, nezachovávali postův, a jenom sedm jich přišlo ke zpovědi v čas velikonoční. Když pak děkan Marek Sallerus odepřel pohřeb jednomu mlynáři, který zemřel, pevně stoje u víře své nekatolické, domácí a přátelé jeho pochovali jej při kostele filiálním za hlaholu zvonův a proto pokutováni byli od vojska přivolaného tresty citelnými. (Dle zprávy děkanovy 1. června r. 1628. arcibiskupovi zaslané.)

Stěhování se nekatolických měšťanů z měst královských do ciziny.

Ačkoli vytčené vkládání vojska do příbytků nekatolických měšťanův, od cís. komisařů reformačních, arcibiskupa Harracha a hraběte z Martinic, nařízené, v mnohých král. městech neminulo se účinku dobrého, přece přemnohým měšťanům bylo příčinou, že, nemohouce déle snésti týrání a soužení od vojáků, opouštěli zemi, prodávše nebo postoupivše před tím statky své jiným osobám. Dle zpráv cís. rychtářů, na komoru českou podaných, *odešlo pro náboženství do ciziny z Prahy a ostatních měst královských r. 1624—1627. v jedné summě 1731 měšťanů s rodinami svými*, totiž: z Prahy na 400, z Berouna 26, z Mladé Boleslavi 20, z Českého Brodu 34, z Bydžova 10,

z Čáslavi 24, z Domažlic 29, z Králové Dvora 1, z Kutné Hory 28, z Králové Hradce 45, z Chebu 23, z Chomútova 12, z Chrudimi 156, z Jaroměře 35, z Kadaně 41, z Klatov 3, z Kolína 44, z Litoměřic 208, z Lokte 18, z Loun 7, z Mělníka 5, z Mostu 31, z Vysokého Mýta 10, z Nymburka 150, z Pelhřimova 10, z Písku 16, z Poličky 6, z Přísečnice a jiných král. horních měst 39, z Rakovníku 47, z Rokycan 1, ze Slavkova 12, ze Sušice 13, z Tábora 25, z Trutnova 33, z Unhoště 4, z Ústí nad Labem 19, z Velvar 36 a ze Žatce 110 sousedů. *)

Většina těchto měšťanův odešla do zemí kurfirsta saského, rozhlášeného ochrance vystěhovalců českých, kdež usadili se v městech Perně, **) Drážďanech, Lipsku, Žitavě, Žandově a j.; někteří odebrali se do Holandska, Švédska, Dánska a Polska; jiní, zvláště z jihovýchodních Čech, zašli do Uherska a do Sedmihradska. Bylo pak *mezi těmito vystěhovalci mnoho mužů vynikajících vědou a uměním*, jako: Jan Amos Komenský, Pavel Skála ze Zhoře, M. Pavel Stránský, Václav Nosidlo z Geblic, Ondřej Hobervešl z Hoberfeldu (Haberbeschel z Habersfeldu), Václav Clemens Žebrácký, Jan Kozák z Prachně, Troillus Hagiochoranus (ze Sv. Pole), M. Daniel Vratislavský (Vratislav), M. Jiří Šultys z Felsdorfu, Jan Černovický (Sequenides), Matyáš Borbonius, Severýn Skato ze Šatenthalu (král. Českého a komory české nařízený lékař a měšťan v Menším městě pražském, zdržoval se v Mišensku a obdržel cís. listem ze dne 7. února r. 1629. povolení do Prahy na čas přijíti, aby nejvyššího král. lovčího Wolfa z Vřesovic léčil), Samuel Adam z Veleslavína (Melantrich), Václav Hollar. Mimo tyto i mnohé jiné učence a umělce bylo mezi vystěhovalci také *19 předních a nejbohatších kupců z Prahy*, z nichž každý měl jmění nejméně 50.000 kop

*) Tito emigranti zejména uvedeni jsou ve spise mém »Dějiny konfiskací« při městech vytčených.

**) Vystěhovalci čeští v Perně přes 12 let se zdržující v počtu 1500 osob připojili se 26. července r. 1639. k vojsku švédskému do Čech táhnoucímu, doufajíce, že pomocí jeho opět zmocní se statků svých v Čechách zanechaných; byli však na pochodu od Švédův o všecko oloupení, takže někteří z nich opět navrátili se do Perně, mnozí pak usadili se v saském Švýcarsku na baště u Hohenšteina; ostatní přišli do Šluknova, odkudž odebrali se dílem do Děčína, do Lípy, Kamenice a Litoměřic.

mfš. Byli to zejména měšťané: Martin Šmertoš z Rysenthalu (Schmertasch von Riesenthal), měšťan staroměstský, jenž usadil se v Lipsku, syn pak jeho Jan byl měšťanem a kupcem v Drážďanech; paní Markéta Rollardová (Roliardová, Ruliartová), vdova po bohatém kupci staroměstském, zemřela se synem svým r. 1630. v Sasku; paní Majdalena, vdova po měšťanu staroměstském Matesovi Gerstlauerovi, s nezletilým synem svým; Křištof a Samuel, bratři Kronenbergerové z Kronenbergu, měšťané novoměstští s matkou svou Annou, roz. z Tiefenthalu, odešli do Saska; Rittiger von Ackh, měšťan malostranský; Martin Teufel, Jiljí de Mayer (Meüer), paní Teuflová, Jan a Petr Nerhofové (Nehrof) z Holtenperku a Václav Bílek ze Starého města pražského; Abraham Prok (Brok), Vilém Wichtenburg (Wechtenbruck), Lorenz Štark, Isák Flaming, Jan Martin, Konrád Schmidt, Vilém Farnithen a Melichar Stark. Mezi vystěhovalci z Prahy bylo také *mnoho zámožných měšťanů*, jmenovitě *ze Starého města*: Abraham Anděl (Engel) z Engelsperka, Kašpar Melichar Bresl (Presl) z Ardynku ve Freibergu, Vavřinec Benjamin od Hájce, Jan Martin z Javorníka, Jan Lukšan z Luftenšteina, vdova Kateřina Österreichová (Esterrajcher), Daniel Roudnický z Březnice, Jakub Údart (Oudart) v Drážďanech a Jan Vodňanský z Uračova v Drážďanech usedlý; z *Nového města*: vdova Dorota Kalivodová se synem svým nezletilým Pavlem v Míšensku, Lukáš Karban z Volšan ve Freibergu, Med. Doctor Daniel Kohout z Lichtenfeldu, lékař, při loďství hollandském, Daniel Koch z Kochthalu, Vojtěch starší Koutský z Jenšteina a jeho syn Vojtěch mladší, Daniel a Jiřík Meyšnarové (Mischner), Regina, vdova po Matěji Mnichovském, Václav Římský z Kosmačova, Dorota Šatolupková, Petr Taba, měšťan drážďanský, Anna Trejtlarová z Krošvic v Drážďanech a Václav Vodička; z *Menšího města*: Kašpar Augšpurger, knihkupec, Jan Fridrich Dyrynk (Düring) z Rottenberku, Michal Echtler, obchodník v Sasku, Marta, manželka Jana Elsasera, Anna Marie, vdova po lékárníku Hendrichovi Erntlovi, Jan Jakub Hayden v Hamburku, Jakub Hybel (Hübel) ze Stradoně, Anežka, vdova po odpraveném Křištofu Koberovi, Jiří Neher (Nehr) z Nehrlinku, Pavel Nelcel (Nelzel) z Löwenastu v Sasku žijící (obdržel cís. resolucí 16. ledna r. 1636. povolení zdržovati se po 6 neděl v Čechách pro vy-

řízení věcí svých), David Pehmer z Weymaru, Anna Rydyngerová, Martin Šekl, dvorský apatykář, a Mistr Ondřej Štajman (Šteiman), dvorský chirurgus. *)

Aby však dalšímu ubíhání měšťanů nekatolických se zabránilo, nařízeno bylo od král. místodržitelství 26. a 28. února r. 1626. úřadům radním v Litoměřicích a Čáslavi, potom od král. komory 24. února a 2. března r. 1626. císař. rychtářům měst pražských i ostatních měst královských, aby všechny měšťany, kteří k náboženství katolickému přistoupiti nechtějí a statky své pokoutně smlouvami nepravými postupují a potom tajně, bez ohlášení z měst odjíždějí, po třikráte k právu obeslati dali, a pokudž se v tom čase nepostaví, *jejich statky*, byť byly komukoliv před tím prodány nebo postoupeny, *k ruce císařově konfiskovali* a inventáře svršků na král. komoru českou skládali. **) Ale mnozí měšťané pro náboženství z měst královských, zejména z Mostu, Žatce, Kadaně a Chomútova, do Saska odešli stěžovali si proto při kurfirstu saském Janu Jiřím, který pak věci jejich při král. místodržicích v Čechách i při císaři samém se ujímal.

V reformaci král. měst, zvláště pak Prahy, mírnějším způsobem pokračováno.

Když císařští místodržící poznávali, že těmi prostředky, kterých až posavad užívalo se při obnově náboženství, nelze dojíti cíle vytknutého, nastoupeno bylo na cestu vhodnější tak, aby konečně reformace katolická blížila se konci žádoucímu.

Císař. reskriptem ze dne 29. dubna r. 1626., ke král. místodržícímu knížeti z Lichtenšteina daným, vložena byla komise k další reformaci v Čechách na dotčeného knížete z Lichtenšteina a na kardinála Harracha s tím nařízením, aby podle instrukce, k reformaci v Rakousku Horním dané, se spravujíce,

*) Další zprávy o vystěhovalcích vytčených jsou ve spise mém »Dějiny konfiskací v Čechách«.

**) Obšírnou zprávu o zabavování statků, náležejících osobám z král. měst pro náboženství ušlým, podávají »Dějiny konfiskací«, str. CXXX. a n.

spůsobem mírnějším hleděli uvéstí nekatolíky v Čechách do lůna církve katolické tak, aby *král. městům k jich napravení dána byla lhůta dvouměsíční*, po jejímž vyjítí měšťané k náboženství nepřistoupivši měli z města se odebrati, avšak dříve z jmění svého zaplatiti přiměřenou část dluhův obecních jakož i složiti k ruce král. fisku pokutu peněžitou, pro jejich provinění ve vzpouře minulé jim uloženou. K tomu poručeno bylo, aby při ubytování vojska obyvatelstvo ničím více nebylo obtěžováno, než co by k vydržování vojáků bylo nařízeno. (Arch. místodrž. R. 109/10.)

Dle tohoto cíś. nařízení kníže z Lichtenšteina vyzval patentem, 30. dubna r. 1626. vyhlášeným, všecky obyvatele království Českého, aby vedle cíś. vůle, jako již mnohá král. města učinila, k víře katolické přistoupili, a zároveň přísně poručil, aby *nikdo nepřijímal na grunty své a nepřechovával takových osob, které nechťejí v náboženství s J. M. C. se srovnati*, jak z měst královských tak i z gruntů vrchností svých *pryč ucházely* a v Praze i jinde na rozličných místech pokoutně se zdržovaly, nýbrž aby každý takové osoby zběhlé rychtářům a úřadům král. měst též i každé vrchnosti, které přináležely, ve známost uvozoval a jim je na připsání bez odporu vydával. Jestliže by kdo podle tohoto nařízení se nezachoval a v tom byl postižen, ten každý upadnutí měl v pokutu dvojnásobnou, prve zřízením zemským a sněmovním snesením vyměřenou, totiž sto kop grošů českých tolikrát, kolikrát by se toho na kolikakoliv osobách zběhlých dopustiti opovážil. — Toto nařízení opakováno bylo cíś. patenty ze dne 13. května r. 1627. a 29. ledna r. 1628. (Arch. místodrž. R. 109/1.)

Potom 15. května r. 1626. podán byl od král. místodržícího k císaři návrh, aby z král. měst, která již k náboženství katolickému přistoupila, vyzdviženo bylo vojsko, jehož dlouhým ubytováním města nanejvýše byla zpustošena. (Arch. místodrž. R. 109/10.) Pročež cíś. ediktem ze dne 2. června r. 1626. poručeno bylo, aby *měšťané nekatoličtí nebyli již mocí vojenskou nuceni k náboženství katolickému*, nýbrž aby jim *povoleno bylo se země se vystěhovati*. Zároveň nařízeno bylo, aby *měšťanům, kteří z král. měst pro náboženství jinam odcházejí, statky jejich odnímány nebyly*. Mimo to měšťanům již odešlým, kteří v místech

nepodezřelých, obzvláště v zemích kurfirsta saského se zdržovali, listem král. místodržícího 12. srpna r. 1626. povoleno bylo, aby bez překážky svobodně zase k statkům jim odňatým se navrátili a je ve třech měsících prodali, když by ve lhůtě té k náboženství katolickému přistoupiti úmyslu neměli, aneb aby osoby katolické k opatření a prodání statků svých zřídili. Naproti tomu neměli nijakž do měst zase přijímání býti měšťané odešli, kteří se mezi tím v místech podezřelých zdržovali; avšak v prodávání a spravování statků svých skrze jisté plnomocníky katolické nemělo se jim díti žádné překážky. Jenom měšťané zběhlí, kteří při nepříteli sloužili, neměli do měst býti přijímáni, nýbrž jmění a statek jejich všecken do fisku připadnouti měl; také neměli v městě trpěti býti nekatoličtí měšťané, kteří nebezpečnými pohrůžkami a utrhavými řečmi pokojné sousedy své pohoršovati se dopouštěli. (Arch. místodrž. K. 25.)

Ale poněvadž mnozí z měšťanů zběhlých ve lhůtě vytčené k statkům svým ani sami se nenavrátili ani žádných plnomocníků k opatření a zpeněžení statků svých nezřídili, nařízeno bylo od král. místodržícího knížete z Lichtenšteina 18. ledna r. 1627. císař. rychtářům všech král. měst (kromě Plzně a Budějovic), aby všecek a všelijaký statek těch osob zcela ihned k ruce císařově konfiskovali a poznamenání osob zběhlých i inventary statků jejich na komoru českou odeslali. Jiné pak osoby zběhlé, které se k městu navrátily, avšak až posavad k náboženství katolickému nepřistoupily, měly se ve dvou nedělích z města odebrati, když by na opětné napomenutí od své urputilosti neupustily. Z jmění a statků jejich měla se zaplatiti nejprve pokuta peněžitá, která by na jednoho každého pro jeho provinění ve vzpouře minulé byla uložena, potom zadržalé kontribuce a dluhy od nich povinné; ostatek, když toho vyhledá vati budou, avšak jestliže mezi tím nic nepřátelského proti císaři před se bráti nebudou, měl osobám od nich k tomu zřízeným býti vydán a propuštěn. (Arch. místodrž. C. 215, E. 4.)

Nové návrhy k provedení reformace v městech královských r. 1627.

Avšak následkem nařízení předešlých jakož i pro chorobu král. místodržícího knížete z Lichtenšteina a pro jiné zřetele

politické nemohla reformace v Praze a některých městech královských, zvláště v městech horních, dle přání císařova veskrz býti provedena. Aby té věci již jednou spomoženo býti mohlo, konány byly ve Vídni již počátkem měsíce října r. 1626. porady o návrhu k tomu účelu císaři od arcibiskupa pražského předloženém, dle kteréhož vedle jiných prostředků, při reformaci již užívaných, země Česká rozdělena býti měla v patero biskupství a obročí farní zlepšena odváděním 10 kr. k účelům církevním z každé bečky soli do Čech přivezené. S tímto návrhem nesouhlasili však cis. radové, kardinál Dietrichštejn, hrabě Vilém Slavata, Petr Jindřich z Strahlendorfu, Jan z Werdenbergu a Otto z Nostic, kteří k těmto poradám byli povoláni, dokládajíce, že prve nežli jednati se může o rozdělení země na biskupství, pomýšleti jest na zřízení far, též že zdražením soli, věci to pro každého nejpotřebnější. nelze nové břímě klásti na bedra lidu obecného. Protož obrátil se císař o radu k zpovědníkovi svému P. Lamormainovi, který císaři předložil spis svůj *„Paměti obnovy náboženství v království Českém“* a tvrdil, že jest povinností císařovou, aby vykonávala se pravá reformace v zemi, poněvadž panovník její jest králem katolickým a obdržel od Boha všelikou moc k tomu. Při biskupech prý jest, aby přivedli zbloudilé ovce na pravou cestu spásy, kdežto králi přináleží trestati odbojníky. Proto aby zvolili se k reformaci komisaři královští a arcibiskupští, oni aby přikročili k osobám zpuřným přísněji a rozhodněji, tito pak aby vždy počínali si mírně a snažili se poučiti nevědomé; školy katolické všudy aby byly zřízeny a založen seminář pro 200 bohoslovcův; fary aby se zvelebovaly na příjmech, knihy kacířské odnímalý, nekatoličtí snoubenci oddávali, ale slavný pohřeb aby odepřen byl všem zatvrzelým bludařům, cena pak soli jakožto věci nanejvýš potřebné aby nebyla zvýšena, nýbrž aby císař sám z poplatku 45 kr., který se jemu z každé bečky soli odvádí, postoupil 10 kr. k účelům církevním.

Z těchto návrhů, které císař ještě zvláštní komisi k prozkoumání předložil, sestaven byl v tajném sezení 15. ledna r. 1627. *nový návod k provedení reformace v Čechách*, který císař 5. února r. 1627. schválil a zároveň za vrchní komisaře reformační nařídil arcibiskupa pražského Arnošta Harracha,

Jaroslava Bořitu z Martinic, nejvyššího komoří král. Českého, Fridricha z Talmberga, nejvyššího sudí a presidenta nad appellacemi, a Křištofa Vratislava z Mitrovic, nejvyššího písaře král. Českého. Na uhrazení výloh s touto reformací spojených císař ustanovil 5. března r. 1627. summu 8000 dolarů, která kardinálovi Harrachovi z pokladny státní se vyplatila; mimo to císař povolil již 25. ledna r. 1627., aby k účelům církevním obracelo se 5 kr. z poplatku 45 kr., z každé bečky soli jemu připadajícího. Potom 7. ledna r. 1628. nařízeno bylo všem král. městům (kromě Budějovic, Plzně a Slaného), též hejtmanům král. panství, aby učitele duchovní, kteréž arcibiskup k reformační komisi vyšle, z důchodův obecních vychovávali a každému po 30 kr. na den odvozovali. (Arch. místodrž. R. 109./10.)

Vrchním komisařům poručeno bylo, aby podle návodu jim vydaného řídili celé dílo reformační s příkladnou horlivostí, nezištnou spravedlností a neunavnou laskavostí. Arcibiskup měl vedle povinnosti úřadu svého vrchnopastýřského sám ustanoviti vše, co se tkne pohřbu nekatolíků, jenž nikdy neměl býti okázalý, též oddavek zasnoubenců nekatolických, knih a spisů kacířských; zvláště pak měl vysílati k reformaci jistě plnomocníky své (komisaře arcibiskupské) a zříditi schopné a osvědčené kazatele za duchovní učitele (instructores), kteří by s obyvateli nekatolickými se vši pilností jednali, je víře katolické vyučiti se snažili a každého měsíce věrné zprávy vrchním komisařům podávali o tom, jak práce jejich prospívá; konečně měl arcibiskup pilnou péči míti o to, aby osazeny byly kostely faráři úřadu svého úplně schopnými, pak aby zmařeno a odstraněno bylo vše, co by bylo na překážku službám kostelním, dílu reformačnímu a rozkvětu náboženství katolického. Ostatní tři cís. komisaři vrchní měli skrze nařízené zástupce své všude obyvatelstvu oznámiti přísný cís. rozkaz o obnově náboženství s tím doložením, že císař jest ochoten nekatolíkům, kteří se dají obrátiti na víru katolickou, prominouti pokutu pro jich účastenství ve vzpouře minulé i městům vrátiti statky zabavené a obnoviti jejich výsady, přistoupí-li k církvi katolické. Liknavé a vzdorovité nekatolíky měli cís. komisaři k povolnosti a poslušnosti napomenouti a určiti jim lhůtu, pokud se jim shověti může, anebo ustanoviti čas, do kterého bude jim vystěhovati se

ze země. Když by však vrchní císař. komisaři spolu s kardinálem uznávali za vhodné, aby se některým zatvrzelým nekatolíkům ještě shovělo, dopřáno jim mělo býti nové lhůty, avšak s tou pohrůžkou, že po uplynutí tohoto posledního termínu za zatvrzelce a zbůjníky budou pokládáni a hned ze země vyobcováni. Proti odbojníkům měli císař. komisaři povolati vojáky, aby je náležitě potrestali.

Takto se mělo počítí s dílem reformačním v Praze a odtud v něm pokračovati po veškerém království Českém.

K tomu účelu komisaři dotčení nařídili především 27. března r. 1627. král. rychtářům a radě měst pražských a všech královských měst, aby jim podali seznam všech měšťanův osedlých i neosedlých, též podruhův i manželek, dětí a čeledi jich, a tak napořád všech osob k jurisdikci jejich příslušejících, uvedouce je v poznamenání rozdílná takto: předně ty, kteříž od narození svého katolíci jsou; pak ty, kteří teprve vnově k náboženství katolickému přistoupili; potom ty, kteří, jsouce nekatolíci, připověděli, že vynaučiti se dadouce k víře katolické se obrátí; konečně ty, kteří tak sobě usmýšleti nechtějí a v bludech svých zůstávají. Mimo to měli král. rychtáři všem osobám nekatolickým poručiti, aby jménem komisařů při příštích svátcích velikonočních jistotně a konečně zpověď vykonali a velebnou svátost oltářní způsobem katolickým přijali. *) (Arch. města Prahy: Kniha dekr. 744, str. 4.)

Aby však obyvatelstvo měst královských bylo pohnuto dle

*) Že měšťané této povinnosti zadosť učinili, povinni byli prokázati se listky zpovědními, od kněze katolického podepsanými. Avšak někteří kněží lakotní vydávali protestantům za peníze falešná vysvědčení o vykonané zpovědi. Mezi takovými kněžími zločinnými byl zejména Vavřinec Augustýn Hanžburský z Kopečka, farář u sv. Vojtěcha Většího v Novém městě pražském, jenž zámožným měšťanům listky zpovědní draze prodával. Tento udán byl proto u arcibiskupa pražského, k jehož rozkazu i s měšťany provinilými (přes 100 osob) již r. 1626. byl uvězněn a před soud pohnán. Když pak ze svatokupectví byl usvědčen, a zpráva o tom od král. místodržících císaři byla podána, nařízeno bylo císař. listem ze dne 12. ledna r. 1629. arcibiskupovi, aby přísně zakročil proti knězi zpronevěřilému i spoluvinníkům jeho. Na to byl farář Hanžburský k smrti odsouzen, 7. dubna r. 1631. veřejně zbaven hodnosti kněžské a stát na náměstí Staroměstském. (Arch. místodrž. R. 109./1.)

rozkazu komise reformační se říditi, císař. resolucí ze dne 19. dubna r. 1627. král. komoře poručeno bylo, aby všem královským městům a jejich obyvatelům, když vykáží se vysvědčením komise reformační (resp. arcibiskupa pražského), že k víře katolické přistoupili, všechny pokuty, pro jejich provinění v minulé vzpouře byly prominuty a městům navraceny statky jim odňaté, které by nebyly ještě jiným osobám postoupeny. Naproti tomu komisaři reformační dekretem ze dne 10. května r. 1627. nařídili, aby měšťanům nekatolickým, kteří by rozkazu svrchu vytčenému dosti neučinili, živnosti městské byly zastaveny a odňaty. Zároveň poručeno bylo proboštovi kláštera zderazského v Novém městě pražském, aby vyzdvihnouti a vězením opatřiti dal sousedy a obyvatele nekatolické Menšího města pražského, kteří, jsouce práva a živnosti městské již r. 1624. zbaveni, v Starém a Novém městě pražském, též na postranných právních, zvláště na gruntech kláštera zderazského až posavad ukrytě se zdržovali. (Arch. místodrž. R. 109./10.)

Když pak mnozí měšťané nekatoličtí, dotčeným poručením se řídíce, k víře katolické přistoupili a potom žádali, aby jim živnosti zastavené zase byly propuštěny, musili za to rychtáři nebo jiným úředníkům městským jeden každý po tolaru i více od sebe odvozovati. Pročež dekretem komise reformační ze dne 28. května r. 1627. úřady městské, zvláště král. hejtman staroměstský se napomínali, aby takovému sužování a obtěžování měšťanův a lidí k víře katolické obrácených nedopouštěli nýbrž přísně poručili, aby taxonomy a daně, na dotčené lidi neslušně a nespravedlivě uložené, zase jednomu každému zcela a úplně hned byly navraceny.

Zároveň zapověděno bylo opět prodávání knih kacířských na tarmarcích a po ulicích, jak se to semotamo proti záповědi od král. místodržícího již 23. února r. 1624. vyhlášené a 18. května r. 1626. opětované, až posavad dělo, a poručeno, aby takové knihy prodávacům byly pobrány a s poznamenáním jmen jejich osob komisařům reformačním odevzdány. Konečně nařízeno úřadům městským, aby komisi reformační podali zprávu, jakého náboženství se přidržují hospodářové, též jejich manželky, děti a čeládka v domech pauských se nacházející. (Arch. města Prahy: Kniha dekr. 744. str. 5.)

Pokračování příště

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Česká republika](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj baptistických sborů](#)